

Originalni naučni rad

Korelacija između psiholoških karakteristika adolescenata i njihovog straha od budućnosti

Olivera Kalajdžić

Medicinski fakultet Foča, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Foča, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina

Kratak sadržaj

Uvod. Najveći broj adolescenata ima strahove koji su dio normalnog toka razvoja i očekivano se javljaju u prelaznim razdobljima života. Cilj istraživanja bio je da se analizira povezanost psiholoških karakteristika adolescenata i njihovog straha od budućnosti.

Metod. U radu smo koristili empirijsko-neeksperimentalni metod. Uzorak istraživanja činilo je 306 ispitanika, 138 muškog i 168 ženskog pola, uzrasta od 16 do 22 godine. Strah od budućnosti procjenjivao se Skalom straha od budućnosti, a za procjenu psiholoških karakteristika korišteni su Upitnik emocionalne kompetentnosti, Skala motiva opšteg postignuća i Skala samoefikasnosti. Podaci o socijalno-statusnim karakteristikama dobijeni su na osnovu Upitnika za adolescente.

Rezultati. Raspodjela skora dobijenog pomoću Skale straha od budućnosti statistički značajno odstupa od normalne raspodjele sa skretanjem prema nižim vrijednostima. Između emocionalne kompetencije i straha od budućnosti postoji statistički značajna povezanost, niskog intenziteta i negativnog smjera ($r = -0,257, p < 0,0005$), kao i između motiva opšteg postignuća i straha od budućnosti ($r = -0,218, p < 0,0005$). Povezanost između samoefikasnosti i straha od budućnosti je statistički značajna, umjerenog intenziteta i negativna ($r = -0,393, p < 0,0005$). Između adolescenata muškog i ženskog pola postoji statistički značajna razlika u skorima straha od budućnosti i ispitanici ženskog pola ispoljavaju veći strah (Mann Whitney U test = 9463,0, $p = 0,006$). Ne postoji statistički značajna razlika u strahu od budućnosti s obzirom na mjesto stanovanja adolescenata ($\chi^2 = 0,327, p = 0,849$).

Zaključak. Emocionalna kompetencija, motiv opšteg postignuća i samoefikasnost statistički značajno koreliraju sa strahom od budućnosti i smjer te korelacije je negativan. Pol adolescenata je statistički značajan izvor razlika u strahu od budućnosti, dok mjesto stanovanja nije.

Ključne riječi: adolescenti, strah od budućnosti, psihološke karakteristike

Adresa autora:
Mr Olivera Kalajdžić, viši asistent
Studentska 5, 73300 Foča
olivera.kalajdzic@yahoo.com

Uvod

Adolescencija je razvojni period između djetinjstva i odrasle dobi u kome dolazi do fizičkog i psihičkog sazrijevanja. Ipak, važno je naglasiti, da adolescenciju ne treba shvatiti samo kao dobnu kategoriju, već kao period razvoja koji ima svoje psihološke osobenosti koje ga razlikuju od ostalih životnih doba. Vrijeme početka, trajanja i završetka ovog razvojnog perioda je individualno i zavisi od kulture i civilizacije, jer svaka kultura ima svoja dobna određenja koja su utemeljena na socijalizacionim karakteristikama te kulture. U klasičnoj periodizaciji razvoja američkog psihologa Olsona [1], koja se zasniva na biološkim kriterijumima podjele, period adolescencije traje od dvanaeste do dvadeset prve godine. Prema Lacković-Grgin [2] najšire dobne granice adolescencije danas se kreću od jedanaest pa do dvadesete i pet godina.

Uporedo dok doživljava velike promjene u biološkom sazrijevanju, mlada osoba suočava se sa brojnim razvojnim zadacima: da postane samostalna, odvoji od roditelja, da postane seksualno prilagođena, izgradi lični identitet, ispunjava školske obaveze i priprema se za neko zanimanje [3]. Često se dešava da mladi u ovom periodu ne mogu izaći na kraj sa povišenjem psihičke tenzije, čime se stvaraju preduslovi za poteškoće koje mogu rezultirati neadaptivnim oblicima funkcionisanja.

Promjene u kognitivnom funkcionisanju omogućavaju da se u adolescenciji vremenska dimenzija sadašnjosti proširi tako da obuhvati i blisku i daleku budućnost. Adolescenti postaju zaokupljeni budućnošću, a dimenzije mogućeg i budućeg, imaju veliki uticaj na ponašanje, stavove i način na koji adolescenti doživljavaju svijet oko sebe. Kada je riječ o adolescentima, pitanje budućnosti je posebno važno jer je odnos adolescenata prema budućnosti važan indikator kako njihovog odnosa prema vlastitoj mladosti, tako i prema perspektivama koje im društvo nudi. Razmišljanje o budućnosti i usvajanje šema o budućem životu bitni su faktori u ljudskom razvoju, bez obzira na to koliko su te zamisli ili šeme realne, odnosno koliko će se u budućnosti potvrditi. Kada razmišljaju o budućnosti mladi

ljudi obično razmišljaju o svojim odlukama u budućnosti, o svom društvenom probitku, zdravlju, porodici, o svojim perspektivama, ali i preprekama na koje bi mogli naići.

Mnogi adolescenti osjećaju strah od budućnosti. On se može odnositi na njihove izgleda za posao, obrazovanje, buduće odnose ili stvaranje vlastite porodice. Ti strahovi vezani za sopstvenu ličnost mogu biti produbljeni strahom za svjetsku sigurnost i buduće preživljavanje. Adolescenti su posebno ranjivi usljed osjećaja nesigurnosti i nedovoljnog samopouzdanja zbog svih promjena kroz koje prolaze i neizvjesnosti s kojom se susreću u približavanju odrasloj dobi. Dostignuti nivo kognitivnog funkcionisanja adolescentima omogućava da shvate i brinu o socijalnoj okolini koja je šira od njihove kuće i škole, kao i da razmišljaju o sebi u budućnosti. Oni su u stanju razumjeti težinu problema i zahtjeva koji ih čekaju, njihovu brigu nije moguće umiriti pomoću jednostavnih smirivanja i objašnjenja, kako je to moglo na ranijim stadijumima razvoja.

Društveno-ekonomske prilike na našim prostorima poput ekonomske krize, promjene tržišta rada, osiromašjenja stanovništva, uvećale su obim rizika i pojačale neizvjesnost kao osnovni životni okvir za najveći broj mladih. Situaciju mladih u našoj zemlji dodatno otežavaju okolnosti odrastanja u tranzicijskom društvu, te posljedice rata čije su materijalne, društvene i političke posljedice još prisutne.

Iz tog razloga je cilj ovog istraživanja da se sagleda priroda i distribucija straha od budućnosti kod adolescenata, ali i da se ispituju odnosi između psiholoških varijabli (emocionalna kompetentnost, motiv opšteg postignuća i samoefikasnost) i straha od budućnosti.

Metode rada

U radu smo koristili empirijsko-neeksperimentalni (survey) metod za tipično terensko istraživanje na izabranom uzorku pomoću instrumenata odabranih za potrebe ovog istraživanja. Istraživanjem je obuhvaćena populacija adolescenata, tačnije učenika srednjih škola i studenata prve i druge godine studija. Za potrebe istraživanja prikupljen je uzorak od

306 ispitanika iz Trebinja, Mostara, Foče i Pala, uzrasta od 16 do 22 godine, 138 muškog i 168 ženskog pola.

Bateriju mjernih instrumenata, shodno metodološkoj koncepciji istraživanja, sačinjavaju:

1. Upitnik o socijalno-statusnim karakteristikama ispitanika koji pruža podatke o ličnim, socijalno-statusnim obilježjima ispitanika koja su relevantna za ovo istraživanje. Upitnik je konstruisao istraživač za potrebe ovog istraživanja.
2. Skala straha od budućnosti koju je konstruisao Suzić [4]. Na petostepenoj skali straha od budućnosti, koja se sastoji od 17 stavki (item), strah smo registrovali u rasponu od 1 - ne postoji strah od budućnosti do 5 - potpuni strah od budućnosti. Prema tome minimalna teorijska vrijednost distribucije straha od budućnosti je 17, a maksimalna teorijska vrijednost distribucije straha od budućnosti je 85. Niži skor označava niži nivo straha od budućnosti i obratno.
3. Upitnik emocionalne kompetentnosti čiji je autor Taškić [5] sadrži 45 tvrdnji, konstruisan je u obliku Likertovog tipa i ima pet stepeni. Ispitanici odgovaraju ocjenjujući u kojoj mjeri se ponuđene tvrdnje odnose na njih od vrijednosti 1 koja ima značenje „uopšte se ne odnosi“ do vrijednosti 5 koja ima značenje „potpuno se odnosi“. Minimalna teorijska vrijednost distribucije emocionalne kompetentnosti je 45, a maksimalna teorijska vrijednost je 225. Niži skor označava niži nivo emocionalne kompetentnosti.
4. Skala motiva opšteg postignuća, autora Franceško, Mihić i Bala [6] sastoji se od 55 tvrdnji. Zaokruživanjem određene numeričke vrijednosti na skali ispitanik procjenjuje u kom se stepenu određena tvrdnja odnosi na njega (od 1 - potpuno netačno do 5 - potpuno tačno). Minimalna teorijska vrijednost distribucije motiva opšteg postignuća je 55, a maksimalna teorijska vrijednost distribucije je 275. Niži skor označava niži nivo motiva opšteg postignuća i obratno.

5. Skala samoefikasnosti - autori izvorne skale su Schwarzer i Jerusalem [7], a u ovom radu je korišćena modifikovana skala koju su prilagodili hrvatski autori Ivanov i Penezić [8]. Skala je petostepena i čini je 10 tvrdnji na koje ispitanici odgovaraju zaokruživanjem jednog od pet ponuđenih odgovora u zavisnosti od toga koliko se navedena tvrdnja odnosi ili ne odnosi na njih (od 1 - uopšte se ne slažem do 5 - u potpunosti se slažem). Veći skor ukazuje na pozitivniju procjenu sopstvene samoefikasnosti, dok niži skor ukazuje na nižu samoefikasnost.

Postupak obrade podataka je vršen putem programskog paketa SPSS verzija 20, a za analizu prikupljenih podataka koristili smo deskriptivne statističke mjere, korelacionu analizu, Mann Whitney U test i Kruskal-Wallis test.

Rezultati

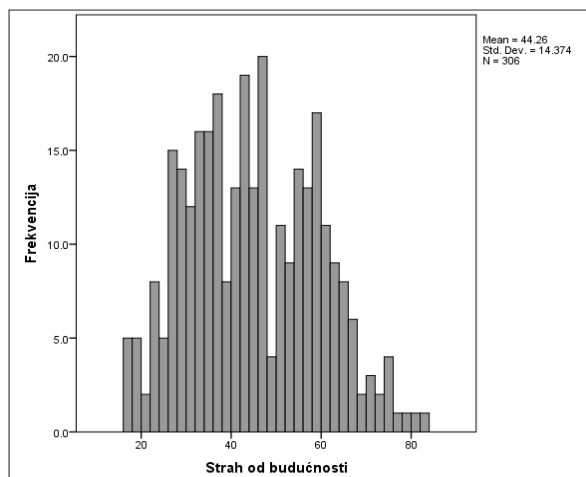
Istraživanje je obuhvatilo 306 adolescenata, 138 muškog i 168 ispitanika ženskog pola. U uzorku je 146 učenika srednjih škola i 160 studenata. Najveći broj ispitanika živi u gradu (60,1%), a najmanje je sa mjestom prebivališta u selu (8,5%) (Tabela 1).

Na Skali straha od budućnosti adolescenti iz našeg uzorka imaju skor od 17 do 82. Analizom distribucije skora straha od budućnosti moguće je uočiti skretanje ka nižim vrijednostima skora (Grafikon 1). Vrijednost aritmetičke sredine iznosi 44,26, a standardne devijacije 14,37 (Tabela 2). U tabeli 2 prikazani su

Tabela 1. Osnovne karakteristike ispitanika

Pol	Mjesto stanovanja		
Muški	138 (45,1)	Selo	26 (8,5)
Ženski	168 (54,9)	Prigradsko naselje	96 (31,3)
Zanimanje		Grad	184 (60,1)
Učenik	146 (47,7)		
Student	160 (52,3)		

Prikazan je broj (%) ispitanika

Grafikon 1. Distribucija skora dobijenog pomoću Skale straha od budućnosti

i deskriptivni pokazatelji skorova dobijenih skalama korišćenim u ovom radu. Minimalni skor dobijen pomoću upitnika emocionalne kompetentnosti u našem uzorku je veći od očekivane teorijske vrijednosti i iznosi 88, dok je dobijena maksimalna vrijednost 225. Na skali motiva opšteg postignuća adolescenti iz našeg uzorka imaju skor od 105 do 273, uz aritmetičku sredinu 213,21. Minimalna vrijednost skora dobijenog pomoću skale samoeфикаsnosti je 23, a maksimalna vrijednost 50 (Tabela 2). Korelaciona analiza prikazana u tabeli 3 pokazuje da između straha od budućnosti i emocionalne kompetencije ($r = -0,257$, $p = 0,000$) i straha od budućnosti i motiva opšteg postignuća ($r = -0,218$, $p = 0,000$) postoji statistički značajna korelacija niskog intenziteta i negativnog smjera. Korelacija između samoeфикаsnosti i straha od budućnosti je statistički značajna umjerenog intenziteta i negativnog smjera ($r = -0,393$, $p = 0,000$). Rezultati Mann Whitney U testa pokazuju da se muški i ženski ispitanici statistički

Tabela 4. Poređenje prosječnog skora Skale straha od budućnosti kod ispitanika različitog pola i mjesta stanovanja

		Prosječan rang skora	z	p
Pol	Ženski	166,17	-2,765	0,006
	Muški	138,07		
		Prosječan rang skora	χ^2	p
Mjesto stanovanja	Selo	162,00	0,327	0,849
	Prigradsko naselje	150,88		
	Grad	152,82		

Poređenje je izvršeno primenom Mann Whitney U testa, odnosno Kruskal-Wallis-ovog testa

značajno razlikuju u strahu od budućnosti i da ispitanici ženskog pola ispoljavaju veći strah od budućnosti od ispitanika muškog pola (Tabela 4). Prosječan rang skorova za ispitanike ženskog pola je 166,17, a za ispitanika muškog pola 138,07 ($p = 0,006$). Razliku u strahu od budućnosti s obzirom na mjesto stanovanja adolescenata testirali smo Kruskal-Wallis-ovim testom (Tabela 4), koji je pokazao da između adolescenata koji žive u gradu, prigradskom naselju ili selu, ne postoji statistički značajna razlika u strahu od budućnosti ($p = 0,849$).

Tabela 3. Spirmanov koeficijent korelacije između skora skale straha od budućnosti i skorova psihičkih dimenzija

Skor psihičkih dimenzija	Skor na skali straha od budućnosti	
	ro	p
Emocionalna kompetentnost	-0,257	< 0,001
Motiv opšteg postignuća	-0,218	< 0,001
Samoeфикаsnost	-0,393	< 0,001

Tabela 2. Aritmetička sredina, standardna devijacija i opseg skorova dobijenih pomoću korišćenih skala

Skala	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Minimalna vrijednost	Maksimalna vrijednost
straha od budućnosti	44,26	14,37	17	82
emocionalna kompetentnost	172,75	20,16	88	225
motiva opšteg postignuća	213,21	26,61	105	273
samoefикаsnost	40,17	5,38	23	50

Diskusija

Adolescencija predstavlja prelazno razdoblje u životu, praćeno burnim psihofizičkim promjenama. Karakteristično je da se u ovom periodu emocionalnost i opšta emocionalna osjetljivost povećavaju i dostižu svoj vrhunac [9]. Wenar [10] navodi kako je Hol opisao adolescenciju kao period ogromnih mogućnosti za rast i razvoj, ali i period u kome se sukobljavaju ekstremi u raspoloženju, osjećanjima, energiji, ideologiji, zbog čega je to doba oluje i stresa.

Strahovi i različiti oblici anksioznosti sastavni su dio razvoja svakog djeteta [3]. Izvjestan broj strahova očekivano se javlja u prelaznim razdobljima života i uopšte situacijama koje predstavljaju izazov u prilagođavanju. Procjenjuje se da preko 90% djece u dječjoj i adolescentskoj dobi ima najmanje jedan specifičan strah, a većina ima više strahova [11]. Dok se jedan dio strahova javlja u okviru normalnih razvojnih promjena, drugi dio može da preraste u patologiju. Rezultati velikog broja dosadašnjih istraživanja ukazuju na to da najveći broj djece i adolescenata ima brige i strahove koji su dio normalnog toka razvoja. Rezultati istraživanja koje je tokom 2001. i 2002. provedeno u Hrvatskoj na 2237 adolescenata, pokazuju da kod više od 10% ispitanika iz ukupnog uzorka najveću učestalost imaju strahovi vezani za budućnost, neizvjesnost i uspjeh u životu [11]. Suzić [4] navodi da živimo u vrijeme kraja industrijskog društva i početka postindustrijskog društva ili superindustrijskog društva i da mnogi ljudi nisu spremni da dočekaju vrijeme koje je stiglo. Dalje, on navodi da je normalno da se ljudi plaše budućnosti, ali i da je niži nivo straha korisniji, odnosno, da viši nivo straha stvara i veće smetnje u susretanju sa izazovima budućnosti [4]. Strah izaziva demotivaciju, povlačenje i izbjegavanje aktivnosti [12]. Naši rezultati pokazali su da distribucija straha od budućnosti skreće ka nižim vrijednostima skale straha od budućnosti, što je u skladu sa rezultatima koje je dobio Suzić [4] na populaciji studenata, navodeći da je kod njih moguće registrovati vrlo mali strah i strah koji ima skalnu vrijednost pretežno.

Na pojavu negativnih afektivnih odgovora u adolescenciji, pa tako i strahova, utiče određen splet faktora, koji se odnose na ličnost samog adolescenta i karakteristike njegovog užeg i šireg okruženja. Emocionalna inteligencija je sposobnost praćenja svojih i tuđih osjećanja i emocija i upotreba tih informacija u razmišljanju i ponašanju [13], pa se zato kaže da ove vještine imaju adaptivnu funkciju i donose potencijalnu dobit i za pojedinca i za njegovo okruženje [14]. Na osnovu rezultata našeg istraživanja utvrđeno je da ispitanici koji imaju viši nivo emocionalne kompetencije ispoljavaju niži nivo straha od budućnosti. S obzirom na to da je dobijeni Spirmanov koeficijent korelacije manji od 0,30 može se zaključiti da je nivo povezanosti nizak prema Kohenovom kriterijumu. Istraživanje Salovey-a i saradnika [15] pokazalo je da pojedinci koji uspješno regulišu negativne emocije u situacijama stresa, rjeđe upotrebljavaju pasivne strategije suočavanja (odustajanje, dezangažman), a češće se suočavaju aktivno pristupajući problemu. Rezultati ranijih istraživanja pokazuju da je emocionalna kompetencija povezana sa pozitivnim raspoloženjem, otvorenosti za iskustvom i orijentacijom ka samoaktuelizaciji [16]. Takođe, empirijske provjere potvrdile su određenu prediktivnu vrijednost mjera emocionalne kompetencije za kriterijume kao što su akademski, odnosno, poslovni uspjeh, funkcionisanje u socijalnim odnosima i zdravlje [17].

Motiv postignuća se definiše kao relativno trajna dispozicija čiju suštinu čine manje ili više izražena potreba za kompetencijom, odnosno za uspješnošću u situacijama kada je potrebno dostići ili prevazići neki standard uspješnosti [18]. Veliku važnost imaju istraživanja usmjerena na otkrivanje odnosa ovog motiva s drugim psihološkim fenomenima, jer je motiv postignuća jedan od individualnih potencijala neophodnih za napredak na ličnom, profesionalnom i društvenom planu [19]. U našem istraživanju je utvrđena statistički značajna korelacija između motiva postignuća i straha od budućnosti. Niskog je intenziteta s obzirom na to da je dobijena vrijednost koeficijenta korelacije manja od 0,30. Smjer veze između ispitivanih promjenljivih

je negativan, što znači da visok nivo motiva opšteg postignuća prati nizak nivo straha od budućnosti. Suštinu motiva postignuća čini manje ili više izražena potreba za kompetencijom, odnosno za uspješnošću u situacijama kada je potrebno dostići ili prevazići neki standard uspješnosti. Dobijeni rezultat možemo tumačiti time što osobe koje imaju razvijen motiv postignuća bave se problemom, imaju jasno definisane ciljeve, žele da problem bude riješen ili da se postigne cilj uz anticipaciju osjećaja zadovoljstva, razmišljaju o aktivnostima koje je moguće preduzeti da bi se cilj ostvario, predviđaju teškoće na koje je moguće naići na putu ka ostvarenju cilja, kao i o ljudima koji im mogu pomoći. Ovakav način razmišljanja omogućava adolescentima da se razmišljajući o budućnosti ne osjećaju ugroženo, nesigurno i zabrinuto, pa samim tim i da ne razvijaju strah od budućnosti. Dobijeni rezultat je logičan i očekivan, posebno ako se uporedi sa rezultatom Heckhauzena [20] koji je našao da strah od neuspjeha negativno korelira sa motivacijom postignuća.

Samoefikasnost je uvjerenje osobe da može postići ono što želi korišćenjem sopstvenih vještina u različitim okolnostima [21, 22]. Samoefikasnost prema Banduri [23] utiče na ljudsko ponašanje na tri glavna načina: kognitivno, motivacijski i preko raspoloženja i emocija. Doživljaj visoke samoefikasnosti utiče na emocionalna stanja tako što se prijetnje doživljavaju manje stresnima, doživljaj stresa i anksioznosti se smanjuje kroz ponašanje koje čini okolinu manje prijetećom, bolja je kontrola nad ometajućim mislima. S druge strane, osoba sa niskom percepcijom samoefikasnosti doživljava razočaranje u vlastite nade, što vodi lošem raspoloženju, koje ponovo slabi samoefikasnost, ali i aspiracije te osobe. Visoka samoefikasnost podržava motivaciju, smanjuje stres i podložnost depresiji [23]. Dosadašnja istraživanja su pokazala da je snažan osjećaj samoefikasnosti povezan s boljim zdravljem, višim postignućem i boljom socijalnom integritetom [23]. Juretić [24] navodi rezultate istraživanja koji pokazuju da su vjerovanja o samoefikasnosti povezana sa izborom karijere i ponašanjima koja uključuju planiranje aktivnosti. Takođe,

Pajares [25] navodi da vjerovanja o samoefikasnosti posreduju u odnosu učinka vještina ili drugih vjerovanja o sebi na rezultat koji slijedi, i to tako da utiču na napor, upornost i istrajnost. Redmond [26] u svom preglednom radu navodi rezultate istraživanja u kojima je utvrđeno da osobe sa većom samoefikasnošću duže istrajavaju bez obzira na teškoće, uglavnom su zadovoljnije kako svojim radom tako i životom, postavljaju sebi više ciljeve, reaguju sa više optimizma na negativne ishode, za razliku od osoba sa niskom samoefikasnošću. Percepcija samoefikasnosti determiniše i rezilijentnost u neželjenim situacijama [27]. U našem istraživanju je utvrđena statistički značajna, negativna povezanost između samoefikasnosti i straha od budućnosti srednje jačine jer je dobijena vrijednost 0,393 veća od 0,30. Negativni predznak dobijene korelacije ukazuje na to da visok nivo samoefikasnosti prati nizak nivo straha od budućnosti. Dobijeni rezultat se može objasniti time da se strah javlja u situacijama kada osoba percipira da nema mogućnost kontrole nad ishodima događaja, a upravo osobe koje ne vjeruju da mogu uspješno realizovati određena ponašanja osjećaju da nemaju pomenutu kontrolu. Naš rezultat je u skladu sa istraživanjem Bezinovića [28] koji nalazi značajnu povezanost između percepcije samoefikasnosti i socijalne anksioznosti (mjerene na skali straha od negativne evaluacije). On navodi i niz drugih istraživanja koji pokazuju da osobe koje se percipiraju kompetentnima manifestuju pozitivne emocije, ali i intrinzično motivisano ponašanje [28].

Dosadašnja istraživanja govore da mlađa djeca i djevojčice doživljavaju veći broj strahova od starije djece i dječaka. Poultron i saradnici [29] su utvrdili da se kod djevojčica sa početkom puberteta broj strahova udvostručuje, za razliku od dječaka kod kojih nije zapažena ova promjena. Takođe, nalazi nekih istraživanja pokazuju da žene procjenjuju stresne događaje kao negativnije i da su manje pod uticajem kontrole, odnosno one doživljavaju više stresa u različitim životnim situacijama, pa samim tim ispoljavaju i više straha od muškaraca [30]. Rezultati našeg istraživanja govore da se ispitanici muškog i ženskog pola

statistički značajno razlikuju u strahu od budućnosti i da veći prosječni rang imaju ispitanici ženskog pola, tj. u većoj mjeri ispoljavaju strah od budućnosti. Dobijeni rezultat može se objasniti razlikama u procesu socijalizacije koje su vezane uz stereotipe i očekivanja društva povezana sa polnim ulogama, tj. poznato je da se žene više od muškaraca podstiču na izražavanje emocija, dok se stereotipna muška uloga odnosi na nezavisnost, kompetetivnost, neiskazivanje vlastitih emocija i nepričanje o sebi i svojim problemima.

Životni standard adolescenata koji žive u gradu bolji je od životnog standarda adolescenata koji žive u prigradskom naselju i u selu i obično je povezan sa većim izborom mogućnosti i širim rasponom dostupnih resursa, zbog čega je jedan od zadataka ovog istraživanja bio provjeriti da li je mjesto življenja adolescenata izvor razlika u strahu od budućnosti. Dobijeni rezultati pokazali su da adolescenti koji stanuju u selu imaju veći prosječan rang skora skale straha od budućnosti od adolescenata koji žive u gradu i prigradskom naselju, ali ova razlika nije statistički značajna.

Zaključak

Vjeruje se da ubrzane društvene promjene kao i savremeni način života nose sa sobom izvjesnu dozu straha od budućnosti koja se reflektuje i na adolescente, koji se svakako nalaze u periodu planiranja i zamišljanja svog budućeg života. Naše istraživanje pokazalo je da raspodjela skora straha od budućnosti statistički značajno odstupa od normalne raspodjele i to u pravcu nižeg ispoljavanja straha, što je ohrabrujući podatak s obzirom da viši nivo straha izaziva demotivaciju i veće smetnje u funkcionisanju adolescenata. Emocionalna kompetencija, motiv opšteg postignuća i samoeфикаsnost statistički značajno koreliraju sa strahom od budućnosti, a smjer te korelacije je negativan. Pol adolescenata je statistički značajan izvor razlika u strahu od budućnosti, dok mjesto stanovanja nije. Rezultati do kojih smo došli predstavljaju samo jedno od mogućih polazišta u procesu istraživanja i unapređivanja života adolescenata i mogu biti podsticaj za dalja istraživanja ovog fenomena.

Autor izjavljuje da nema sukob interesa.
The author declares no conflicts of interest.

Literatura

- Olson GM, Sherman T. Attention, learning and memory in infants. In: Mussen PH, editor. Handbook of child psychology. New York: Wiley; 1983. p. 1001-80.
- Lacković-Grgin K. Psihologija adolescencije. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2006.
- Kalajdžić O. Socijalno statusna obilježja kao determinante socijalne fobije kod adolescenata. Biomedicinska istraživanja 2012;3(2):26-33.
- Suzić N. Strah od budućnosti i futurološke orijentacije studenata. Odgojne znanosti 2010;12(2):311-27.
- Tašković V. Upitnici emocionalne inteligencije (kompetentnosti). U: Lacković-Grgin K, urednik. Zbirka psihologijskih skala i upitnika. Zadar: Filozofski fakultet; 2002. p. 27-45.
- Franceško M, Mihić V, Bala G. Struktura motiva postignuća mjerena skalom MOP 2002. U: Franceško M, Čukić B, ur. Ličnost u višestrukome društvu. Novi Sad: Filozofski fakultet; 2002. p. 134-43.
- Schwarzer R, Jerusalem M. Generalized Self-Efficacy scale 1995. In: Weinman J, Wright S, Johnston M, editors. Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs. Windsor, UK: NFER-NELSON; 1995. p. 35-7.
- Ivanov L, Penezić Z. Skala opće samoeфикаsnosti. U: Lacković-Grgin K, urednik. Zbirka psihologijskih skala i upitnika. Zadar: Filozofski fakultet; 2002. p. 6-8.
- Marić M. Osobine ličnosti, životni događaji i anksioznost adolescenata. Primenjena psihologija 2010;1:39-57.
- Wenar C. Razvojna psihopatologija i psihijatrija: od dojenačke dobi do adolescencije. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2003.
- Vulić-Prtorić A. Strahovi u djetinjstvu i adolescenciji. Suvremena psihologija 2002;5(2): 271-93.
- Ladd GW, Profilet SM. The Child Behavior Scale: A teacher-report measure of young children's aggressive, withdrawn, and prosocial behaviors. Developmental Psychology 1996;32:1008-24.
- Salovey P, Mayer JD. Emotional intelligence. Imagination, Cognition and Personality 1990;9 (3):185-211.

14. Mayer JD, Salovey P, Caruso, DR. Emotional intelligence: New ability or eclectic traits? *Am Psychol* 2008;63:503–17.
15. Salovey P, Stroud LR, Woolery A, Epel ES. Perceived emotional intelligence, stress reactivity, and symptom reports: Further explorations using the Trait Meta-Mood Scale. *Psychol Health* 2002;17(5): 611–27.
16. Taškić V, Mohorić T, Munjas R. Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja (Zagreb)* 2006;15 (4-5):729–52.
17. Babić-Čikeš A, Buško V. Emocionalna inteligencija u ranoj adolescenciji: Korelati sposobnosti upravljanja emocijama i predikcija školskog uspjeha. *Društvena istraživanja Zagreb* 2015;24(1):21–45.
18. Rheinberg F. *Motivacija*. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2004.
19. Franceško M, Mirković B. Organizaciono ponašanje: moć poznavanja organizacionog ponašanja. Novi Sad: Prometej i USEE; 2008.
20. Heckhausen H. Motive und ihre Entstehung. In: Weinert FE, Graumann CF, Heckhausen H. et al, editors. *Pädagogische Psychologie* 1974;1:133–71.
21. Snyder CJ, Lopez SJ. *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. London: Sage Publications; 2010.
22. Gecas V. Self- Agency and the Life Course. In: Mortimer JT, Shanahan MJ. editors. *Handbook of the Life Course*. New York: Springer; 2003. p. 369–390.
23. Bandura A. *A Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman; 1997.
24. Juretić J. Socijalna i ispitna anksioznost te percepcija samoefikasnosti kao prediktori ishoda ispitne situacije. *Psihologijske teme* 2008;17(1):15–36.
25. Pajares F, Britner SL, Valiante G. Relation between Achievement Goals and Self-beliefs of Middle School Students in Writing and Science. *Contemporary Educational Psychology* 2000;25:406–22.
26. Redmond BF. *Self-efficacy Theory: Do I think that I can succeed in my work? Work Attitudes and Motivation*. The Pennsylvania State University: World Campus; 2010.
27. Milanović-Dobrota B, Radić-Šestić M. Značaj modela samoefikasnosti u vaspitno-obrazovnom radu sa adolescentima. *Specijalna edukacija i rehabilitacija* 2012;11(4):637–55.
28. Bezinović P. *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1988.
29. Poulton R, Trainor P, Stanton W, McGee R, Davies S, Silva P. The (in) stability of adolescent fears. *Behavior Research and Therapy* 1997;35(2):159–63.
30. Hampel P, Petermann F. Perceived stress, coping and adjustment in adolescents. *Journal of Adolescent Health* 2006;38:409–15.

Correlation between psychological characteristics of adolescents and their fear of future

Olivera Kalajdžić

Faculty of Medicine Foča, University of East Sarajevo, Foča, The Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina

Introduction. Most of the adolescents have fears that are part of a normal course of development and are expected to occur in transitional periods of life. The aim of the study was to analyze the relationship between the psychological characteristics of adolescents and their fear of the future.

Method. The empirical non-experimental method was used in the study. The sample consisted of 306 subjects, 138 males and 168 females, aged 16 to 22. Fear of the future was assessed by the Scale of Fear of the Future, while the Questionnaire of Emotional Competence, Scale of General Achievement and Scale of Self-Efficacy were used for the assessment of psychological variables. Data on social status characteristics were obtained on the basis of the Questionnaire for Adolescents.

Results. Distribution of fear of the future significantly deviated from normal distribution, showing a tendency towards lower scores. There was a statistically significant inverse correlation of low intensity between emotional competence and fear of the future ($r = -0.257, p < 0.0005$), as well as between the motive of general achievement and fear of the future ($r = -0.218, p < 0.0005$). Furthermore, self-

efficacy and fear of the future showed a statistically significant inverse correlation of moderate intensity ($r = -0.393$, $p < 0.0005$). There was a statistically significant difference between the scores concerning fear of the future of female and male adolescents. The data showed that female respondents were more fearful of the future (Man-Whitney test $U = 9463.0$, $p = 0.006$). There was no statistically significant difference in the fear of the future where the dwelling place of adolescents was concerned ($\chi^2 = 0.327$, $p = 0.849$).

Conclusion. There is a statistically significant negative correlation among emotional competence, motive of general achievement and fear of the future. Gender of adolescents is a statistically significant source of differences concerning fear of the future, while the place of residence is not.

Keywords: adolescents, fear of the future, psychological characteristics.

Primljen - Received: 4/07/2017

Prihvaćen - Accepted: 05/10/2017